

El repte mediambiental i el repte sociolingüístic

Joan Pau Batlle

Ara que el govern municipal de Barcelona es prepara per a adjudicar el contracte més important de la ciutat —el del servei de recollida d'escombraries i neteja—, poc puc estar-me de pensar en la campanya per a fomentar el reciclatge que l'Agència de Residus de Catalunya (ARC) engegà tombant de l'any passat. De la mateixa manera que l'elegibilitat de l'empresa barcelonina Fomento de Construcciones y Contratas (FCC) en el concurs suscita polèmica —en el darrer mandat, el govern amonestà aquesta empresa per no gitar a bon port els serveis convinguts—, la campanya de l'ARC també fou objecte de crítica pel que uns anomenaven paternalisme i d'altres consideren una hipocresia que rau en la falsedat de l'eslògan que volgueren passar per premissa. Precisament, dic que és una campanya de l'ARC; però, si filem prim, hauríem de dir que és més aviat una empresa en què la Generalitat i Ecoembes fan bracet.

Ras i curt, els principis de l'ecologisme —que al cap i a la fi és la filosofia que ens permet de viure en consonància i d'una manera sostenible amb el planeta— són reduir, reutilitzar i reciclar. El model de negoci d'Ecoembes, però, és tot el contrari: com més envasos d'un sol ús acabin a cal consumidor —és a dir, com més envasos d'un sol ús abundin a les botigues de queviures de tota mena—, més ingressos obté. No cal dir que fa valer la seua influència per incrementar la producció, i sobretot la distribució, de plàstics d'aquest tipus. Això deu ser, també, per què s'oposa al sistema de retorn i altres models de gestió de residus que aconsegueixen recuperar més envasos que el model actual; per això plora, la criatura. Car, com bé assenyala Jordi Álvarez «[f]ins fa quatre dies, tot se servia amb vidre, cartró i paperines de paper. Si l'envàs era de vidre, te'l cobraven i, quan el retornaves, te l'abonaven. Ves quina forma més saludable i senzilla de preservar el planeta»!¹

Bé que ver, no volia parlar d'això, ans d'aspectes lingüístics. A més de Jordi Álvarez, tota una allau

En tot cas, els contenidors són massa lluny

de rèpliques que inclouen articles de Bel Olid, Imma Monsó i un fil magistral a Twitter de Jorge Martín, palesaven la desconsideració, fal·làcia i doble moral de la campanya. Malgrat tot, fins que no fou publicat l'exhaustiu i altament recomanable article de Laia Altarriba *Jo no estic 'acabant amb' el planeta*, el barbarisme passà desapercebut o, si més no, no fou motiu d'alarma. Al cap d'unes quantes setmanes, Bel Zaballa afirmaria que «l'eslògan fa venir perboquera a qualsevol amb una mínima sensibilitat lingüística»², però tot seguit decidiria de no centrar la seua anàlisi en aqueixa qüestió. El meu propòsit era d'abordar-la, però mentre fornyigava a internet vaig descobrir que

1 <https://www.diaridegirona.cat/opinio/2019/01/10/poma-revisitada/955806.html>

2 <https://www.vilaweb.cat/noticies/reciclar-opinio-bel-zaballa/>

Jordi Badia, en el seu blog, ja l'havia abordada impecablement, en un article que reproduïm a continuació d'aquest escrit.

Ara bé, de tan interessant que era, vaig decidir de llegir els comentaris al final de l'article i tot d'una passava neguit. La bona nova d'en Jordi que «[...] la locució *acabar amb* no és acceptada per cap gramàtica», Miquel Boronat Cogollos la matisava. Primer diu que el mateix Institut d'Estudis Catalans (IEC) acabarà plegant veles. Glups! A tall de validació de la hipòtesi, es refereix al *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (DIEC2) i cita l'entrada *juramentar-se*, que diu: «Van juramentar-se a acabar amb els tirans.» Tornarmai, glups! I sort que s'hi refereix, car no me n'hauria envisat. Veieu, m'estimi més de fer servir el diccionari del Grup Enciclopèdia Catalana que quant a la mateixa entrada diu:

v pron Obligar-se mútuament per jurament. *Es van juramentar per a derrotar l'enemic comú.*

Bé, no ens enfonsem! Solament és un exemple en el DIEC2. Malgrat això, podem afirmar que l'expressió no és acceptada per cap gramàtica, encara. Tanmateix, el Sr. Boronat havia escrit un segon comentari. Aquest cop la citació és de l'entrada d'*acabar* en el *Diccionari normatiu valencià* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. El setè punt diu «v. [seguit de la preposició *amb*] Posar fi. *El Govern pretén acabar amb el frau fiscal.*» Ja tenim la polèmica lliurada, doncs.

Llavors, em demani, quina responsabilitat té la Generalitat en tot això? Vull dir, si és Ecoembes qui s'encarregà de tota la publicitat de la campanya, què hi farem: pot ben ser que sàpiguen molt de plàstic i més aviat poc de llengua. En canvi, si se n'encarregà la Generalitat, hom esperaria que sabessin comunicar-se en un català normativament acceptable, fa? Si hi ha qualcun ens als Països Catalans que té la responsabilitat de fer un bon ús de la llengua, de ser un model lingüístic excel·lent, és —a banda de l'IEC, Òmnium, l'Obra Cultural Balear, Acció Cultural del País Valencià i l'Institut Ramon Llull— sens dubte la Generalitat, oi que sí? Belleu, qualcú diria que no, que aqueixa responsabilitat recau sobre la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA). En tot cas, d'això se n'hauria de parlar en un article a part. Tanmateix, el que en puc dir, de la CCMA, és que, segons el Departament de Serveis Lingüístics, no poden rebutjar anuncis per raons lingüístiques. Fan un assessorament lingüístic per a cada producció, però poc tenen la potestat de vetar res. Si Procter &

Gambel insistís, per exemple, a explicar que els seus xampús i detergents «oloren bé», no podrien fer-hi res. I si ens ho volguessin explicar en castellà, tururut.

Atès que la relació anunciant-mitjà és així, se'm va fer costa amunt comprendre com van arribar a ser emesos uns anuncis, tant radiofònics com televisius, que contenien, pel cap baix, un flagrant barbarisme. Això volia dir que els responsables de la campanya van fer cas omís d'unes recomanacions que ens haurien estalviat el perboc lingüístic? No ben bé. Vaig trobar-ne una altra explicació en el portal lingüístic de la CCMA. Allà, considerat d'ús general, hom pot trobar amb els significats de 'posar fi a', 'fer desaparèixer', 'eliminar' i 'suprimir', l'entrada *acabar amb*. Arran d'aquesta descoberta, no sabia què creure. Ves que l'eslògan original no fos correcte i per recomanació dels lingüistes de la CCMA tot plegat acabà amb una locució gens genuïna i prescindible. Per si no fos prou, l'entrada de l'*És-a-dir* addueix l'entrada de *juramentar-se* del DIEC2 a tall de justificació, ves per on.

Des que s'han fet públics els resultats de l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya (EULP) 2018*, hom torna a debatre si el català s'extingirà per manca de parlants o de català. Aqueix debat permet de constatar que tant la qualitat del català modern com la quantitat de locutors que en fan un ús natural minven com més va més. Si analitzem la funció dels mitjans de comunicació en relació amb aquests assumptes, de nou constatem que obren d'una manera deshonesta que perjudica el català. Pau Vidal ha fet un bon examen de la manipulació periodística que alguns mitjans han fet de les dades de l'EULP per fer veure que l'ús del català no retrocedeix. Arriba a la conclusió que «menteixen tan descaradament perquè saben que aquests missatges curts fan efecte»³. Quant a la qualitat, els fets demostren que, si l'acadèmia admet un hispanisme, els mitjans l'empraran gairebé sempre en comptes d'un mot o una locució genuïna. Tant se val si el DIEC2 l'admet només com a variant secundària o fins i tot si hi apareix en un exemple d'una entrada o apartat diferent. I així *esgotar* substitueix *exhaurir*, i *seguir* reemplaça *continuar*. Més endavant, si res no canvia, és probable que *emplaçar* relegui *instar a l'oblit* i, si definitivament volem colgar el català, només caldrà assignar a aquest verb el significat de 'penjar' (el telèfon). El cas més polèmic dels darrers anys que recordaran els filòlegs és el de les construccions causals *degut a* i *donat que*, que l'IEC va admetre en la *Gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans*, la gramàtica de referència. Tot això no és nou. Gabriel Bibiloni en va parlar en el número 97 de LLENGUA NACIONAL.

3 <https://www.vilaweb.cat/noticies/eulp-bilinguisme-opinio-pau-vidal/>

En el seu article, conclouïa que «els mitjans controlats pel populisme lingüístic van fent que hispanismes i localismes diversos tinguin “ús social”, o reforcen aquest ús, la condició o l'excusa perquè acabin acceptats per una autoritat lingüística de cada vegada més en sintonia amb els adeptes de la “llengua real” [...], la qual cosa [en] significarà l'ús social definitiu»⁴. Tiago Miller afegeix a aqueixa dinàmica el punt de vista dels nouvinguts i proposa que «[p]otser la Plataforma per la Llengua hauria de modificar l'eslògan “Parla'm en català” perquè es llegeixi “Parla'm bé en català”, perquè qualsevol estranger buscarà dels parlants nadius la direcció i la validació»⁵. I qui dia passa any empeny.

Paradoxalment, la mateixa CCMA s'ha fet ressò d'hispanismes en produccions artístiques en català —les produccions fetes per grups de música i cantants, precisament—, arran de l'èxit internacional que ha tingut la primera cançó en català de la sesrovirenca Rosalía. D'una banda, celebri que l'èxit d'aquesta cançó hagi despertat l'interès pel català d'aficionats a aquest estil de música arreu del món. D'altra banda, em sembla poc coherent que periodistes de TV3 parlin de correcció lingüística, car el portal lingüístic que tenen com a referència és còmplice de blanquejar incorreccions normatives. Val a dir que la notícia no parla de la cançó *El boig de la ciutat* del grup Sopa de Cabra, que empra en la lletra *acabar amb* com a sinònim de *matar*. El recull de cançons sembla provenir exclusivament del treball de fi de grau que va fer Dolça Poch Almar a la Universitat Pompeu Fabra, que tampoc no en fa esment. El parer de l'autora de l'estudi és que a força de sentir repetidament un barbarisme «comences a oblidar que això és incorrecte i ho normalitzes, ho interioritzes i passa a formar [sic] part de la llengua»⁶. Qui sap si el fet de no aplegar aqueixa locució en el seu treball no n'és un exemple?

No deu ser gens fàcil ser membre de l'IEC i mirar de conservar un model genuí i ensem funcional de llengua. La pressió que exerceixen tots els agents del model de llengua fàcil, per dir-ho de qualcuna manera, és colpidora. Amb tot, voldria adreçar un prec a la comissió de l'IEC que s'ocuparà del nou diccionari normatiu. Si us plau, no empreu el mateix exemple per a l'entrada de *juramentat-se*. L'exemple del *Gran diccionari de la llengua catalana* és entenedor i no fa el joc als propagadors d'interferències. Puix que aqueix

diccionari solament tindrà versió en línia, sempre estaríeu a temps de modificar-lo en cas que decidíssiu incorporar-hi termes que són estàndard en valencià i en català insular, per mor d'adequar-lo a totes les variants del català —a parer meu, aquesta seria l'única raó que justificaria l'atribució del significat 'posar fi' a la locució *acabar amb*. Ahora, demani als mitjans de comunicació catalans que acabin amb l'acadèmia —que es posin d'acord, dit altrament— de trobar la manera d'esmenar els manuals i adequar llur model de llengua a la normativa.

Usar la llengua és prioritari, però també ho és usar-la bé. No ens podem permetre perdre més genuïnitat del llenguatge. I en perdem cada cop que predomina l'anomenat «català de plàstic» en els mitjans de comunicació —un bon exemple de com la influència, o àdhuc el calc sintàctic, del castellà no aporta fluïdesa a la llengua, ans l'enferega⁷. Si el fet que FCC barreja envasos amb altres tipus d'escombraries ens escandalitza, també ens haurien d'ofendre les intromissions castellanques en el català. En canvi, no hi ha cap problema per introduir-hi anglicismes i sobretot castellanismes. Tant se val si tenim un gir o un mot propis del català, però d'una altra part del territori, que respon a la necessitat lingüística del moment. Tenen excuses per donar i per vendre i tot són drames. Així, quan el batlle de Prats de Molló respon les preguntes de TV3 al tall de l'autovia del Pertús, el subtitulen —talment han subtitulat catalans de l'Aldea altres vegades. Que sóc l'única persona que està enfiat de tant d'odi profund contra la diversitat del català i tanta permissibilitat amb el castellà? Hi doni voltes sovint, no és pas una pregunta retòrica. També em demani si hem rumiat prou qui podria tenir un interès a fer que el llenguatge reflecteixi l'Estat de les autonomies; per presentar aquesta fragmentació. De la mateixa manera hem de pensar quin interès té Ecoembes perquè separem tan bé els envasos de les ampolles, el cartó i la brossa si, un cop a la planta, una part considerable del plàstic no és reciclada i fa cap a l'abocador. O si, a l'hora de recollir-los, una empresa com FCC ho aboca tot al mateix camió. Les empreses productores que s'amaguen darrere d'Ecoembes volen que generem menys deixalles o que els estalviem part del procés industrial?

Finalment, quan hom —generalment, són ecologistes— cerca solucions als preocupants desafiaments

4 *Llengua nacional* - núm. 97 - IV trimestre del 2016

5 <https://www.nuvol.com/noticies/quan-parlar-malament-es-parlar-be-aventures-amb-el-catanyol/>

6 <https://www.ccma.cat/324/del-cumpleany-de-rosalia-al-reflexada-de-sau-barbarismes-a-les-cancons-en-catala/noticia/2934481/>

7 <https://www.vilaweb.cat/noticies/catala-de-plastic-ras-i-curt-jordi-badia/>

mediambientals, parla de la responsabilitat compartida i, certament, tothom té poder com a consumidor quan llesta un producte. Però el pes de la responsabilitat poc hauria de ser el mateix per a tothom. Fa que, quan els infants juguen als parcs, és la responsabilitat de la brigada de neteja, primerament, i dels adults que els acompanyen, en darrera instància, de vigilar que no hi hagi o que no toquin objectes perillosos? Treu trellat, doncs, que les responsabilitats de les institucions pesen més perquè tenen més poder. Per descomptat, si tothom anés a comprar productes de proximitat amb poc o gens d'embalatge, a peu o amb bicicleta i amb una carmanyola i unes bosses reutilitzables, això tindria un impacte enormement positiu. Tocant a la llengua, tenim el mateix poder. Si parlem català sempre, malgrat les adversitats; si llestem uns referents lingüístics genuïns i mirem de superar les conseqüències de segles d'interferència i subordinació quan ens comuniquem, això tindria un impacte lingüístic estimulant.

Recordem sempre que, com a ciutadans i consumidors dels Països Catalans, tenim poder. Nogensmenys, els brics que hi ha actualment als establiments comercials no es poden reciclar del tot. Què en farien, un cop caducats? Vet aquí la responsabilitat de les institucions: ser un bon exemple i vetllar per la salut i seguretat de tothom. En el cas dels envasos, podrien incentivar —i, si cal, obligar— la indústria a eliminar la producció d'embotcalls d'un sol ús o que no són totalment reciclables. Pel que fa al català, la Generalitat podria acceptar la responsabilitat de ser el bon exemple de correcció lingüística que correspon a aital institució. Podria aspirar a tenir una llengua amb personalitat pròpia i amb el mateix grau d'unificació que tenen les grans llengües de cultura. Podria incentivar els mitjans de comunicació —amb subvencions, per exemple— a acceptar aquells dos punts i a obrar conseqüentment. Per damunt de tot, hauria d'evitar que figurin hispanismes, en particular els que no són normatius, en les seues comunicacions institucionals —com ara, les piulades del Departament de Presidència al final d'aquesta pàgina.

Abans he parlat dels principis de l'ecologisme. El director de la Càtedra UNESCO del Cicle de Vida i Canvi Climàtic de l'Escola Superior de Comerç Internacional de la Universitat Pompeu Fabra, el doctor Pere Fullana, creu que se n'hi hauria d'afegir un. Argumenta que, en el cas de determinats residus, no se'n pot fer una gestió eficaç. Un exemple d'això serien els filtres dels cigarrets. Contenen poloni, arsènic i un llarg etcètera de substàncies nocives. Arriben a la mar fets uns bocins que els peixos mengen abans d'acabar en els nostres plats perquè els puguem cruspir nosaltres. Afirmar que, en aquests casos, caldria rebutjar elements tan tòxics com els cigarrets. Evidentment, l'ideal seria que els poguéssim rebutjar el ciutadà, tot solet. Però, si no ho poguéssim fer, els efectes són tan greus que mereixen la intervenció de les institucions.

A més de ser un bon exemple, la Generalitat ha de vetllar per la salut de la llengua i protegir-la —recordem que és minoritzada i el que vol dir això. Si sentim, o llegim, repetidament coses que, a hores d'ara, no són català normatiu, les normalitzem i passen a fer part de la llengua. Podem sentir i llegir hispanismes adaptats al català o bé podem sentir i llegir la gran riquesa que són totes les variants del català, àdhuc el localisme més desconegut. I, de cada cosa, en deriven conseqüències ben diferents. De fet, si res no canvia, sembla que allò primer ho tindrem fins i tot a la sopa, tret que visquéssim com reclusos, mentre que allò segon serà difícil sense la col·laboració de les institucions —mitjans, acadèmia i govern—, sense que rebutgin els elements tòxics. Com el repte mediambiental, ben mirat.■